

**Judecătorul Mihail C. Ardeleanu și
școala dongoroziană, sau „disciplina”
Dreptului Penal¹**

*Motto: Justum et tenacem propositi virum
Non civium ardor prava jubentium,
Non voltus instantis tyranni
Mente quatit solida²*

**Judge Mihail C. Ardeleanu and the Dongorozian School,
or the “Discipline” of Criminal Law**

Considered the greatest Romanian criminalist of all time, through his perfect method, impeccable organization and precise definitions, Vintilă Dongoroz created a school beyond the criminal policy of a political regime. He was the main craftsman of the Criminal Codes from 1936 and 1968. We cannot deny, however, that Vintilă Dongoroz was the perfect doctrinaire of dictatorial criminal law, that his work is strictly related to the totalitarian regimes under which he was called to work and which, without any political ambitions or ambitions, he served them through his work. The school in Dongoroz does not leave much room for interpretation, and the independence of the judge regarding the judgment is practically null.

Taken from the Italian Criminal Code of 1930, the way to regulate rehabilitation was impossible if the convict had died while serving his sentence. Unlike in 1936, in the communist regime, post-mortem rehabilitation was necessary for relatives and especially for descendants because of the personnel file in which a convicted and unrehabilitated parent or other relative had a very difficult career.

The imprisoned doctrine could be repaired only in 1985 by Mihail C. Ardeleanu, a brave judge from the Suceava County Court. He made a decision against the law rehabilitating the father, who died during the execution of the sentence, of a young graduate of the Marine Institute "Mircea cel Batran" from Constanta, whose fact blocked his career advancement, although he had been head of promotion, because in the case of cadres appeared that his father is unrehabilitated.

¹ Studiul de față a fost publicat într-o formă restrânsă în revista „Dreptul”, nr. 6/2020, pp. 162-176.

² „Pe bărbatul drept și perseverent în îndeplinirea planurilor sale Nici îndârjirea concetățenilor care îi cer să făptuiască ticăloșii, Nici chipul tiranului amenințator Nu îl clintesc în hotărârea sa.”

(Horatius, *Odae*, 3, 3, 1-4, *apud* Eugen Munteanu, Lucia Gabriela Munteanu, *Aeterna Latinitas. Mica enciclopedie a gândirii europene în expresie latină*, Editura Polirom, Iași, 1996, p. 135).

The courageous sentence triggered a controversy in the Romanian Law Review, at the end of which the topic, as a legal argument, became the subject of the (final) capacity exam for judges.

Etichete: Cod penal, dosar de cadre, Vintilă Dongoroz, Mihail Ardeleanu, regim totalitar, sentință, reabilitare judecătorească.

Keywords: Criminal Code, personnel file, Vintilă Dongoroz, Mihail Ardeleanu, totalitarian regime, sentence, judicial rehabilitation

Studiul acesta nu ar fi fost scris, probabil, niciodată. Subiectul, de fapt subiectele, ar fi rămas la nivelul de reflecție al autorului, pierzându-se, ca toate celelalte în lume, într-un plan secundar sau terțiar. Dar există întâmplări și oameni, mai ales oameni, care trezesc prin exemplul lor³.

Încă nu știu dacă studiul se adresează celor interesați de istorie sau juriștilor, dar știu că el este despre rezistență și despre oameni. El este despre vocația judecătorului de a face dreptate dincolo de condițiile social-politice și chiar împotriva legii.

Premisele legalismului penal formalist

Pare culmea impietății să te lupți cu zeii, mai ales atunci când ei au fost așezați în sanctuarul impunității veșnice. Deși, potrivit îndemnului lui Constantin Noica, în viața științifică este de preferat să te bați cu zeii și nu cu valeții lor, între personalitățile de mare anvergură ale culturii române, Vintilă Dongoroz nu are astăzi decât exegeți contaminați de admirație. Diadohii care i-au urmat, au râvnit la imperiul său, dar în luptele lor pentru succesiune nu a existat niciodată vreun cuvânt de contestare a autorității sale de drept divin.

Este unanim recunoscut că, prin opera sa, Vintilă Dongoroz este cel mai mare penalist român al tuturor timpurilor. El a creat o școală dincolo de politica penală a unui regim politic. Metoda desăvârșită, organizarea impecabilă, precizia definițiilor, au fost în măsură să-i ridice *Parthenonul* său încă din viață.

Nu putem nega, însă, că opera marelui creator de școală este strict

³ Este vorba de domnul profesor Valerius Ciucă cu încurajările și sfaturile domniei sale și de o instituție, Tribunalul Județean Suceava, care mi-a trimis o copie a sentinței din 1985 în două zile de la formularea unei cereri online, fapte care m-au determinat să fiu în aceeași măsură entuziast și prompt.

legat de regimurile totalitare sub care a fost chemat să lucreze și pe care, fără a avea veleități sau ambiții politice, le-a servit prin opera sa.

Cum nu vom face istorie contrafactuală și neputând a ști cum ar fi evoluat dreptul penal fără Vintilă Dongoroz, suntem nevoiți să îi atribuim toată „vina” pentru rigiditatea în interpretarea dreptului penal din secolul al XX-lea. Vintilă Dongoroz a fost doctrinarul perfect al dreptului penal dictatorial. El și-a pus decisiv amprenta asupra Codului penal din 1936 și nu întâmplător a fost recuperat de regimul comunist pentru a elabora Codul penal din 1968.

Este mai puțin cunoscut că, o bună perioadă de timp, școala dongoroziană a fost contestată. În anul 1945, însuși Petre Pandrea se poziționa diferit afirmând că „Școala dongoroziană este o școală de procurori, care sunt mai mult polițiști, de polițiști care sunt mai mult vagmiștri⁴, de vagmiștri ai executivului care sunt mai mult temniceri, drapați temporar în roba sacră a justiției penale”⁵.

Cuvântul în jurul căruia se învâрте școala dongoroziană este „disciplina”. Privită ca separată de criminologie, pe care o lasă în planul secund „pradă” influențelor școlii pozitivistice, disciplina dreptului penal îl strânge pe judecător cu un corset deloc elastic. Disciplina dongoroziană nu lasă prea mult loc de interpretare, iar independența judecătorului în privința actului de judecată este, practic, nulă.

Școala dongoroziană a câștigat detașat competiția cu alte școli de gândire, cea mai importantă fiind școala lui Ion Tanoviceanu (1858-1917) care a introdus și promovat metoda pozitivistă în știința penală românească. Prin *Cursul de drept penal* (1912) și cel de procedură penală (1913), publicate înspre finalul vieții, acesta a dat dreptului penal românesc independență doctrinară, inaugurând „o nouă epocă pentru dreptul penal român, epoca de științificare și uniformizare (...). Prin munca și știința profesorului Tanoviceanu putem spune că avem o știință și o dogmatică penală română”⁶. Principala caracteristică a concepției lui Ion

⁴ *Vagmistru*, din germanul *Wachmeister*, semnifică ”sergent major”.

⁵ Petre Pandrea, *Criminologia dialectică*, București, Fundația Regele Mihai I, 1945, pp. 36-37.

⁶ I. Ionescu-Dolj, „O pagină din istoria dreptului penal român. Contribuția profesorului I. Tanoviceanu la progresul științei penale române”, în *Academia Română, Memoriile Secțiunii Istorice*, seria a III-a, tom XXIII, 1941, p. 406, *apud* Mircea Dușu, *Dezvoltarea științei și culturii juridice românești în ultimul secol. I Perioada interbelică (1918-1945)*”, în „Studii și cercetări juridice”, anul 7(63), nr. 1, ianuarie-martie 2018, p. 22.

Tanoviceanu este aceea că lasă judecătorului un câmp de acțiune larg, încurajându-l să exploreze prin erudiție orizontul deschis al hermeneuticii textului de lege. Ion Tanoviceanu nu a fost, însă, un creator de cod penal, ci numai un teoretician desăvârșit. După asaltul dongorozian școala sa a fost trecută la capitolul „istorie”.

Punând între paranteze în exteriorul domeniului său de interes cuceririle pozitivistice în domeniul dreptului penal, Vintilă Dongoroz, părintele *de facto* al Codului penal din 1936 își propune să pună asupra sa o amprență de rigoare și schimbă total paradigma științifică. Impune în dreptul penal românesc diferența între știința dreptului penal, pe care o denumește „știința criminală”, căreia îi rezervă caracterul interpretativ pozitivist, și „disciplina dreptului penal”:

„Știința criminală este o disciplină complexă, având ca obiect studiul fenomenelor crima și pedeapsa, atât ca realități umane cât și ca realități sociale și juridice, în tot ceea ce privește geneza, esența și urmările acestor fenomene. Deci este o știință speculativă, descriptivă și materială. Disciplina dreptului penal este o disciplină complexă, având ca obiect decât studiul instituțiilor și rânduieilor dreptului penal pozitiv. Deci este o știință normativ-formală”⁷.

Metoda introdusă de Vintilă Dongoroz pe care el însuși o definește drept *tehnic-juridică*, a fost criticată la începuturi de pozitiviști, pentru care disciplina dreptului penal se confundă cu știința criminală⁸. Urmare a școlii dongoroziene, știința dreptului devine una aproape pozitivă și nu o știință hermeneutică.

De fapt, creatorul de drept, își apără opera. El adoptă metoda tehnico-juridică pentru că prin ea afirmă caracterul apodictic al codului penal, își explică opera și o protejează de interpretări. Vintilă Dongoroz respinge apriori metoda pozitivistă în interpretarea legii: „Fiecare penalist trebuie să se întrebe ce a voit legiuitorul și cum a conceput această regulă de drept, iar nu cum ar fi voit-o și ar fi conceput-o el în raport cu convingerile sale științifice”⁹. Aici Vintilă Dongoroz delimitează însăși Codul penal din 1936 de pozitivism, a cărui influență o consideră introdusă strict în articolele din codul penal și nu în interpretările ulterioare ale judecătorilor.

Petre Pandrea îl vede pe Vintilă Dongoroz drept teoretician antitetice în raport cu Tanoviceanu, considerând că Tanoviceanu a postulat

⁷ Vintilă Dongoroz, *Infracțiunea și formele sale, curs 1937-1938*, București, p. 131.

⁸ *Ibidem*, p. 140

⁹ *Ibidem*, p. 142

teza, iar Dongoroz antiteza, ca negare a teoriilor acestuia. El vorbește despre metoda sociologică la care face apel Tanoviceanu ca fiind în opoziție cu metoda formalistă, tehnico-juridică, „procedural grefierească”, utilizată de Dongoroz. Controversa a fost sesizată și de alți juriști ai vremii. Un ochi critic și echidistant, Ștefan Todirașcu considera că disputa se dădea între metoda Tanoviceanu, „bună pentru avocați și pentru infractori”, și cea bună „pentru uzul deformării profesionale a magistraților” a lui Dongoroz, dar consideră lucrarea *Drept penal* din 1939, a acestuia din urmă, drept „o operă care este destinată să depășească în semnificații de orice natură, agitata și confuza clipă de față”¹⁰.

Criticismul lui Pandrea stimulează tentația de a intra în disputele teoretic-filozofice cu atât mai mult cu cât întărește opinia noastră că represiunea politică cu mijloace judiciare din timpul regimului comunist a fost ușor de construit pe platforma solidă a *Codului penal* din 1936. Trebuie să subliniem că potrivit maniheismului hegelian al lui Pandrea, școala dongoroziană este o „școală retrogradă”, în raport cu momentul istoric în care s-a manifestat, „instrument comod în mâna aparatului represiv”, mâna statului, judecătorul, devine „o mână de gâde sau o mână teoretic-absentă”¹¹. Dongoroz s-a dispensat de criminologie și de toată partea generală a *Codului penal*, simplificând judecata penală până la împlinirea ordinelor date de puterea executivă.

În anul 1945, Petre Pandrea afirma că „metoda exegetică și polițienească a dongoroziienilor a transformat România într-un vast penitenciar”¹², iar „instanțele judecătorești, civile și militare, ca și alte instanțe excepționale române, au devenit un soi de anticamere ale penitenciarelor și ale polițiilor. Înainte vreme, poliția și pușcăria erau anexele subalterne ale instanțelor penale. (...) În loc să ajungem la poliție științifică și criminologică, în loc ca judecătorul penal să ridice la nivel științific și uman pe polițai, a căzut la rangul lui de pură tehnicitate represivă”¹³.

De partea școlii dongoroziene se află necesitatea definirii cât mai exacte și complete a infracțiunii care este dată de pericolul ca o faptă

¹⁰ Ștefan Todirașcu, recenzie, în *Analele Facultății de Drept din București*, 1939, nr. 2/3, p. 409, *apud* Mircea Duțu, *Dezvoltarea științei și culturii juridice românești în ultimul secol. I Perioada interbelică (1918-1945)*, în „Studii și cercetări juridice”, anul 7(63), nr. 1, ianuarie-martie 2018”, p. 24.

¹¹ Petre Pandrea, *op. cit.*, p. 36.

¹² *Ibidem*, p. 41.

¹³ *Ibidem*, p. 45.

cuprinsă în litera legii, dar care nu e în spiritul ei, să fie pedepsită. *Poenalia restrigenda sunt*. Dar nici o lege nu este perfectă și nici o definiție a infracțiunii nu poate cuprinde toate spețele și circumstanțele posibile. Tanoviceanu dă exemplul dezbaterilor de pe marginea legii bologneze care prevedea că oricine va vărsa sânge pe uliță trebuie pedepsit cu asprime, în urma cărora s-a admis că nu trebuie să se aplice chirurgului care deschide vena unei persoane leșinată în stradă¹⁴.

Pentru adepții metodei sociologice, pozitivistă, codificarea este mai puțin importantă decât pregătirea și buna credință a judecătorilor, capacitatea lor de a juca în cadrele largi ale culturii juridice. Ion Tanoviceanu afirma că: „Oricât de bun ar fi un codice (penal), el nu poate da rezultate, dacă aceia care sunt însărcinați să îl aplice îl socotesc rău, și în loc să-l aplice, caută să-l violeze în orice moment (...) *Codicele penal* nu poate fi făcut responsabil de mentalitatea celor care îl aplică în mod nerațional și antisocial”¹⁵.

Critica *Codului penal* din 1936 își are originea în rigoarea transformată în autosuficiență, putând fi catalogată la fel cum Benjamin Constant cataloga *Codul penal napoleonian*: „Codicele nostru penal este un monument de rigoare despotică”¹⁶.

Dacă, în sine, *Codul penal* este numai un text, el este pus în context de filozofia despotică-autarhică dongoroziană, care îl fixează în cadre fixe. Urmarea *Codului penal* din 1936 este un sistem care tinde spre știință și nu lasă loc de sinteză în accepțiune dialectică, așa cum dorește Petre Pandrea. El se vrea și antiteză la dreptul de tip tanovicean și sinteză totodată și, ocolind dialectica pandriană, nu lasă loc decât de *diateză*. Socotim că termenul *diateză* este cel mai potrivit pentru a defini dreptul represiv-politic dezvoltat ulterior pe paradigma dongoroziană¹⁷.

Referirea la istorie nu își mai are locul, nici în discursul și nici în interpretarea codului dongorozian. La Dongoroz, magistratul este împiedicat ideatic să fie creator de drept: „Nu există alt *drept* decât cel

¹⁴ Exemplu preluat de la William Blackstone, *Commentaire sur les loix anglaises*, p. 88 de Ion Tanoviceanu, *Curs de drept penal*, vol. 1, București, Atelierele Grafice Socec & Co, Societate anonimă, 1912, p. 130.

¹⁵ Ion Tanoviceanu, *op. cit.* supra, p. 141.

¹⁶ Benjamin Constant, *Collection complete des ouvrages*, Paris, 1818, p. 7, *apud* Ion Tanoviceanu, *op. cit.*, p. 138.

¹⁷ Provenit din greaca veche, elementul *dia* de compunere savantă este traductibil în limba română prin „peste”, „prin”, „între”, „cu” și reprezintă un raport între un subiect și acțiunea sa.

creat de normele juridice și nu există norme juridice decât acelea impuse sau proclamate de puterea publică”¹⁸.

Scopul expunerii de mai sus a fost acela de a arăta în ce sistem de drept funcționau judecătorii în ultima parte a regimului comunist. Pe lângă “rigoarea despotică” impusă de școala dongoroziană în interpretarea dreptului penal, se suprapunea rigiditatea regimului comunist.

Obişnuiți încă de pe băncile facultăților de Drept să nu iasă din cadrele fixe ale legii penale, judecătorii își definitivau “disciplinarea” după încadrarea în câmpul muncii. De exemplu, în 1970, examenul de capacitate (definitivat) pe țară la judecători în materie penală a avut ca subiect motivarea și redactarea unei sentințe date¹⁹. Asta spune totul despre abilitățile pe care trebuia să le aibă judecătorul în regimul comunist.

Pentru judecătorii din anii '80, în materie penală, era de neconceput să dea o soluție *contra legem*. Urmarea unei astfel de hotărâri judecătorești putea să le fie fatală în carieră. Justiția constituia un obiectiv distinct pentru Securitate, care vâna tocmai astfel de hotărâri considerate periculoase la adresa ordinii sociale. O altă consecință putea fi intrarea în atenția controalelor periodice de la București pe linie de partid (Secția pentru problemele militare și justiție a CC al PCR avea un sector pentru controlul organelor de justiție) sau de stat (Direcția de Organizare, Control Personal și Învățământ a Ministerului Justiției) care analizau soluțiile neconforme și care aveau puteri nelimitate asupra judecătorilor care „greșeau”. Aceste organe de control puteau dispune măsuri punitive, de la punerea în discuție în colectivul profesional până la “scoaterea din justiție” (termen similar cu finalul carierei). În această conjunctură, judecătorii nu își permiteau să ia o decizie pentru care să fie criticați în

¹⁸ Vintilă Dongoroz, *Drept penal*, București, 1939, p. 25.

¹⁹ Se dă speța: La o nuntă la care au participat tineri din mai multe sate s-a iscat o bătaie între 2 tineri din 2 sate diferite, unii reușind să îi alunge urmărindu-i ulterior pe ulițe. Cei alungați aruncau în retragere cu pietre. O piatră aruncată de un tânăr de 17 ani a lovit-o în ochi pe „victima MC” care nu făcea parte din urmăritori, ci stătea în fața casei, cauzându-i leziuni vindecabile în 40 de zile. Același minor l-a lovit cu pumnul pe un trecător care a încercat să îl imobilizeze și care a pierdut doi dinți. Concluziile de urmărire confirmate de procuror: minorul se făcea vinovat de infracțiunea de vătămare gravă a integrității corporale (art. 472 c.p.) cu aplicarea art. 10 ș.a.m.d.; instanța l-a găsit vinovat și a confirmat la rândul ei. Cerința pentru judecătorii examinați: „Să se redacteze sentința”. (Arhiva Ministerului Justiției, dosar nr. 66/1970, Examen de definitivat (capacitate) în materie penală, *passim*).

Revista Română de Drept așa cum s-a întâmplat în cazul pe care îl vom expune mai jos.

Infailibil pentru judecători, *Codul penal* din 1968 era considerat perfect, rotund. Juriștii învățaseră încă de pe băncile Facultății de drept că trebuie să se raporteze la el ca la un codice care a prevăzut toate posibilitățile. Dar codul a avut și scăpări și greșeli și „disciplina” dongoroziană îl împiedica pe judecător să le repare.

Reabilitarea *post mortem* în *Codul penal*

Una dintre acestea (am numi-o noi greșeală impardonabilă), a fost modalitatea de reglementare în *Codul penal* a reabilitării persoanei decedate. Deși era prevăzută ca posibilitate în dispozițiile *Codului de procedură penală*, potrivit art. 137 din *Codul penal*, reabilitarea persoanei decedate în închisoare era imposibilă. Condamnatul nu putea îndeplini două cerințe obligatorii decât fiind în viață: potrivit art. 135 alin. 1 lit. a CP („Condamnatul poate fi reabilitat, la cerere, de instanța judecătorească: a) în cazul condamnării la pedeapsa închisorii mai mare de un an până la 5 ani, după trecerea unui termen de 4 ani, la care se adaugă jumătate din durata pedepsei pronunțate”) și art. 137 alin. 1 lit. b și c CP („Cererea de reabilitare judecătorească se admite dacă cel condamnat întrunește următoarele condiții: a) nu a suferit o nouă condamnare în intervalul prevăzut în art. 135, b) își are asigurată existența prin muncă sau prin alte mijloace oneste, precum și în cazul când are vârsta de a fi pensionat sau este incapabil de muncă; c) a avut „o bună conduită”). Deci, pentru condamnatul decedat în închisoare, condițiile de la b) și c) erau imposibil de realizat.

Originea concepției despre reabilitare a fost *Codul penal italian*²⁰ de unde Vintilă Dongoroz s-a inspirat atunci când a introdus-o în *Codul penal* din 1936 (denumit și *Codul penal Carol al II-lea*), unde erau trecute aceleași condiții pentru reabilitare²¹. Explicația sa inițială a fost că

²⁰ CP italian, cel mai recent cod penal adoptat în țările către care România își îndrepta privirea în anii '30, adoptat în octombrie 1930, intrat în vigoare în iulie anul următor.

²¹ Potrivit art. 177 din CP 1936 condițiile reabilitării erau:

1. „dacă condamnatul nu a suferit o nouă condamnare criminală sau corecțională în intervalul prevăzut de articolul precedent;
2. dacă condamnatul a avut o purtare bună;
3. dacă are mijloace oneste de existență;

“reabilitarea se acordă numai condamnatului care *merită* aceasta”²².

Vintilă Dongoroz și-a argumentat în lucrările sale teoretice de ce nu trebuie acordată reabilitarea post-mortem condamnatului decedat în închisoare: „Moartea condamnatului în timpul executării pedepsei principale sau după executare, dar înainte de expirarea termenului de reabilitare, deci înainte de a exista posibilitatea de îndeplinire a condițiilor de reabilitare, exclude posibilitatea de aplicare a instituției reabilitării. Dispoziția din art. 495 C. *proc. pen.* se referă la reabilitarea *post mortem* în cazul în care moartea a intervenit după împlinirea termenului de reabilitare prevăzute de lege. În această situație, soțul sau rudele apropiate pot introduce cerere de reabilitare atunci când condamnatul a murit înainte de a fi făcut cerere de reabilitare sau pot continua procedura de reabilitare pornită de condamnatul care a murit după ce introdusese cererea de reabilitare. Legiuitorul a înțeles să dea această posibilitate urmașilor care uneori pot avea interese deosebite pentru înlăturarea acelor consecințe ale condamnării care s-ar putea răsfrânge asupra lor”²³. Într-o altă lucrare, întărea ideea, afirmând răspicat că, dacă nu sunt îndeplinite condițiile de formă, cererea de reabilitare trebuie respinsă, una dintre aceste condiții de respingere fiind „când a fost introdusă înainte de împlinirea termenului legal de reabilitare”²⁴.

Literatura de specialitate nu a îndrăznit să dea o altă interpretare textului de lege. Unii autori au trecut sub tăcere acest aspect contradictoriu. De exemplu, volumul lui Ioan I. Cozma din 1970, *Reabilitarea în dreptul penal al Republicii Socialiste România*, tratează reabilitarea în 304 pagini și se apropie de subiectul nostru amintind că “în temeiul art. 495 alin. 1 C. *proc. pen.* cererea de reabilitare poate fi făcută de persoana condamnată, iar după moartea acesteia, de către soț sau rudele

4. dacă a achitat în întregime cheltuielile de judecată și despăgubirile civile, la plata cărora a fost obligat, afară de cazul în care partea vătămată a renunțat la acele despăgubiri”, vezi Constantin G. Rătescu, ș.a., *Codul Penal Carol al II-lea adnotat*, vol. I, *Partea generală, Prefață*, Editura Librăriei SOCEC & Co, București 1937, p. 449.

²² *Ibidem*, p. 450.

²³ Vintilă Dongoroz, Siegfried Kahane, Ion Oancea, Iosif Fodor, Nicoleta Iliescu, Constantin Bulai, Rodica Stănoiu, Victor Roșca, *Explicații teoretice ale Codului Penal Român – Partea generală*, vol. II, București, Editura Academiei RSR, 1970, pp. 423-424.

²⁴ *Ibidem*, p. 390.

apropiate”²⁵. Cu toate acestea, nu ia în discuție aspectul imposibilității reabilitării în cazul în care condamnatul a decedat în închisoare. *Codul Penal al Republicii Socialiste România comentat și adnotat - Partea generală*, volumul din 1972 produs al tuturor somităților dreptului penal al perioadei respective nu sesizează, la rândul său, această lipsă²⁶.

Cereri de reabilitare *post mortem* au fost numeroase dar, după cum era de așteptat, articolul 137 CP a fost interpretat de instanțe în același mod în care l-a interpretat Vintilă Dongoroz. Mai mult, o decizie a secției militare a Tribunalului Suprem a consacrat în 1975 că „într-o astfel de situație cererea se respinge, fiind introdusă înainte de termenul legal”²⁷. Absurditatea acestei decizii, căci termenul legal nu mai putea fi îndeplinit niciodată din cauza decesului condamnatului, denotă ochelarii de cal cu care trebuia interpretat *Codul penal* potrivit disciplinei dongoroziene.

De ce spunem că era absurdă? Argumentul lui Dongoroz că „reabilitarea se acordă numai condamnatului care *merită* aceasta”²⁸ stătea în picioare în cazul în care urmările refuzului reabilitării s-ar fi răsfrânt numai asupra condamnatului. Dar, luând în calcul noile condiții sociale și politice, reabilitarea *post mortem* era necesară urmașilor care aveau de suferit din cauza condamnării. Vintilă Dongoroz ar putea fi absolvit doar dacă, din turnul său de fildeș, nu ar fi știut ce înseamnă dosarul de cadre și ce alte repercusiuni asupra urmașilor putea avea nereabilitarea unui condamnat decedat în închisoare. Dar Vintilă Dongoroz trăia în România reală comunistă, fusese epurat de la Facultatea de Drept din București, avea interdicție de a preda. Mai mult, fraza „Legiuitorul a înțeles să dea această posibilitate urmașilor care uneori pot avea interese deosebite pentru înlăturarea acelor consecințe ale condamnării care s-ar putea răsfrânge asupra lor”²⁹ ne arată că Vintilă Dongoroz nu era un teoretician „rupt de lume” care să nu înțeleagă adevărata dimensiune a stigmatului pe

²⁵ Ioan I. Cozma, *Reabilitarea în dreptul penal al Republicii Socialiste România*, București, Editura Științifică, 1970, p. 238.

²⁶ Teodor Vasiliu, Gheorghe Antoniu, Ștefan Daneș, Gheorghe Dărăngă, Dumitru Lucinescu, Vasile Papadopol, Doru Pavel, Dumitru Popescu, Virgil Rămureanu, *Codul Penal al Republicii Socialiste România comentat și adnotat - Partea generală*, București, Editura Științifică, 1972, pp. 664-692.

²⁷ Decizia nr. 103/1975 a fost publicată în *RRD*, nr. 6/1976, p. 53.

²⁸ Constantin G. Rătescu, ș.a., *Codul Penal Carol al II-lea adnotat*, vol. I, *Partea generală*, „Prefață”, Editura Librăriei SOCEC & Co, București 1937, p. 450.

²⁹ Vintilă Dongoroz *et alii*, *op. cit.*, *Explicații teoretice ...*, pp. 423-424.

care o condamnare fără posibilitate de reabilitare putea să îl arunce asupra urmașilor unui condamnat nereabilitat. Spre deosebire de anul 1936, în regimul comunist reabilitarea *post mortem* era necesară rudelor și mai ales urmașilor din cauza dosarului de cadre, în care un părinte sau o altă rudă condamnată și nereabilitată atârna foarte greu în carieră.

O sentință curajoasă

Doctrina închistată a putut fi reparată abia în 1985 de un judecător curajos din cadrul Tribunalului Județean Suceava. Numele său, Mihail C. Ardeleanu³⁰, ar trebui să fie trecut în cartea de aur a magistraților de vocație din România. Caracterizat de Valeriu M. Ciucă³¹ ca fiind „un munte de erudiție, sclipitor, rafinat, avea o cultură foarte, foarte armonioasă, era foarte sobru și în același timp avea inteligența adolescentului neliniștit”³², a dat dovadă de un „entuziasmant curaj”³³. Judecător de vocație, Mihail C. Ardeleanu a înțeles misiunea pentru care a fost chemat și, luând o decizie *contra legem* raportat la articolul care până atunci fusese interpretat numai *stricto sensu*, a răsturnat, printr-o decizie controversată, toată doctrina îmbâcsită a dreptului penal comunist.

Nu trebuie să uităm că ne aflăm la finalul regimului comunist, iar nevoia de schimbare se simțea în aer. Persecuția de ordin politic pentru trecutul părinților fusese prea multă vreme un stigmat. Iar un complet al Tribunalului Județean Suceava, complet condus de judecătorul Mihail C.

³⁰ Mihail Constantin Ardeleanu, născut în 26 iulie 1923 la Botoșani, a absolvit facultatea de drept din București în 1945. A profesat ca avocat în baroul Botoșani până în 1948 când a fost numit ajutor de judecător. Ulterior a exercitat succesiv funcția de judecător și procuror, în 1952 a fost numit președinte al Tribunalului Fălticeni, în 1954 judecător la Tribunalul Regional Suceava, în 1956 Judecător inspector, din 1967 vicepreședinte, în 1975 „ales” judecător la Tribunalul județean Suceava. A avut tot timpul caracterizări foarte bune dar „având soția cu origine chiaburească nu corespunde ca conducător de instanță”. Membru de partid din 1964. Toată cariera a fost controlat de Corpul de control iar în anul 1962 procurorul șef Secția Personal de la Procuratura regiunii Suceava s-a deplasat personal în Botoșani și satele de baștină ale familiei lui și soției pentru a verifica și a lua referințe despre „situația social-politică” a acestora. (Arhiva Ministerului Justiției, Dosar 5/5/86, Dosar personal Ardeleanu Mihai).

³¹ Prof. univ. dr., *D.H.c.*, Valerius M. Ciucă, actualmente profesor la Iași, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Facultatea de Drept, fost judecător la Suceava între 1984-1989, coleg cu M.C. Ardeleanu.

³² <https://www.youtube.com/watch?v=TagNVDLKyoc>, min. 38, accesat la 1.10.2019

³³ <https://www.youtube.com/watch?v=TagNVDLKyoc>, min. 37, accesat la 1.10.2019

Ardeleanu, a arătat că lucrurile se pot schimba cu puțin curaj și inteligență.

În 17 septembrie 1985, petentul PVE cere reabilitarea *post mortem* a tatălui său. Acesta fusese condamnat pentru tentativă la infracțiunea de omor prev. de art. 20 (tentativa), art. 174 (omor), combinat cu art. 73 lit. b³⁴ și 76 lit. c³⁵ CP, la 4 ani și 6 luni închisoare și doi ani interzicerea drepturilor prevăzute la art. 64 lit a, b CP³⁶. Din nefericire, tatăl său a decedat la Jilava, în timpul executării pedepsei, la 13 februarie 1976.

Trebuie spus că PVE, absolvent al Institutului de Marină „Mircea cel Bătrân” din Constanța, era ofițer activ în cadrul Ministerului Apărării Naționale. Avea interese legitime în reabilitare, constând, după rigorile legilor comuniste, în imposibilitatea de a avansa în carieră, deși fusese șef de promoție, deoarece în dosarul de cadre apărea că tatăl său este nereabilitat.

S-a invocat, în speță, un *fine de neprimire*³⁷, bazat pe faptul că datorită decesului condamnatului nu mai pot fi realizate condițiile legale, și, astfel, cererea de reabilitare ar fi trebuit să fie respinsă.

În criticile ulterioare ale deciziei Tribunalului din Suceava s-a invocat că, potrivit Legii nr. 23/1969 *privind executarea pedepselor*, în afară de cazul eliberării condiționate, pedeapsa se considera executată la expirarea termenelor prevăzute în mandatul de executare sau la calcularea termenelor de executare a pedepsei prin prestarea unei munci utile pentru

³⁴ Săvârșirea infracțiunii sub stăpânirea unei puternice tulburări sau emoții, determinată de o provocare din partea persoanei vătămate, produsă prin violență, printr-o atingere gravă a demnității persoanei sau prin altă acțiune ilicită gravă.

³⁵ Art. 76 lit. c („În cazul în care există circumstanțe atenuante, pedeapsa principală pentru persoana fizică se reduce sau se schimbă, după cum urmează: b) când minimul special al pedepsei închisorii este de 5 ani sau mai mare, pedeapsa se coboară sub minimul special, dar nu mai jos de un an”).

³⁶ Pedeapsa complementară a interzicerii unor drepturi constă în interzicerea unuia sau unora din următoarele drepturi: a) dreptul de a alege și de a fi ales în autoritățile publice sau în funcții electivă publice; b) dreptul de a ocupa o funcție implicând exercițiul autorității de stat.

³⁷ Termen provenit din terminologia juridică a dreptului francez (*fin de non recevoir*) unde era folosit pentru a denumi anumite excepții peremptorii ce puteau fi ridicate cu privire la exercițiul acțiunii. Mijloc de apărare ce urmărește respingerea acțiunii contestând părții adverse dreptul de a acționa în temeiul anumitor condiții ca lipsa calității, interesului, prescripția achizitivă, expirarea termenului de introducere a acțiunii, autoritatea de lucru judecat, decăderile din exercițiul căilor de atac etc. și de fond.

care condamnații sunt apți. În niciunul din textele de reglementare a executării pedepsei nu se găsea trecută drept modalitate de considerare a pedepsei ca executate cauza de moarte, deci decesul condamnatului nu putea constitui decât o cauză de împiedicare a executării pedepsei, nicidecum o modalitate de considerare a pedepsei ca executate. Interpretarea firească a oricărui judecător din epocă nu putea fi decât aceea că „legea neprevăzând această modalitate, nu ne este îngăduit să adăugăm la lege”³⁸.

În sentință, însă, completul condus de judecătorul Mihail C. Ardeleanu a criticat inechitatea care se făcuse până atunci în privința urmașilor celor decedați în închisoare: „Acest punct de vedere, care este exprimat în câteva soluții ale practicii judiciare și care a fost acceptat și de literatura juridică, este însă nu numai inechitabil și ca urmare inacceptabil, dar chiar contrar spiritului legii, precum și unei interpretări raționale a ansamblului dispozițiilor legale în materie”³⁹.

Se face, totodată, și o critică a *Codului penal* care, prin incompleta enumerare a condițiilor de formă, prevăzute în art 137 CP, a făcut imposibilă reabilitarea *post mortem* pentru condamnații decedați în închisoare: „S-ar ajunge la concluzia inacceptabilă a refuzării acordării reabilitării în acest singur caz, al decesului condamnatului, ceea ce este de natură a avea consecințe grave, cu nimic justificate, pentru rudele apropiate ale condamnatului și – ca urmare – ar promova un regim discriminatoriu și injust întru nimic îndreptățit, pe care legiuitorul nu l-a avut în vedere, neinstituind nici direct, nici indirect, o asemenea derogare”⁴⁰.

Soluția găsită a fost rodul unei „jonglerii” abile cu conceptele de drept penal, o interpretare de tip pozitivist a legii care contrazicea disciplina dongoroziană. Mihail C. Ardeleanu a folosit metoda de interpretare analogică. Vintilă Dongoroz respinsese *a priori* orice tip de interpretare prin analogie⁴¹.

³⁸ În acest sens, a se vedea Octavian Cojocaru, „Reabilitarea judecătorească. Cerere introdusă de soț sau rude apropiate, după moartea condamnatului, înainte de executarea pedepsei”, în *RRD*, nr. 1/1987, p. 57.

³⁹ Arhiva Tribunalului Suceava, dosar nr. 1521/1985, f. 2.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ Analogia fusese folosită de regimul comunist în perioada de maximă represiune politică cu mijloace judiciare chiar ca metodă de încriminare. În 19 ianuarie 1948, articolul 1 al *Codului penal* a fost îmbogățit cu un alineat care introducea incriminarea prin analogie pentru faptele care primejduiau siguranța statului sau

Firul logic a fost următorul: era admis ca interpretarea analogică să fi fost folosită frecvent în cazul *amnistiei* unde curgerea termenelor de la art. 136 CP era calculată în mod similar ca în cazul *prescripției* (de la momentul expirării termenului acesteia) și în cazul *grațierii* (de la data actului de grațiere). Practica judiciară admisesese în mod constant, și era deja uzual, că amnistia înlătură executarea pedepsei iar, pe de altă parte, că reabilitarea are efecte mai largi decât amnistia, deși nu amnistia era prevăzută expres în art. 136 *Cod penal*. Deci, amnistia a fost asimilată *prescripției* și *grațierii* în mod creator, rațional, care se impune prin natura lucrurilor.

În mod similar, creator, a argumentat Mihail C. Ardeleanu, ar trebui să fie interpretată legea și în cazul reabilitării. Cum îndeplinirea termenului prevăzut de art. 136, alin. 1 lit. a și realizarea condițiilor prevăzute de art. 137, alin 1, lit. b și c *Cod penal* nu mai pot fi îndeplinite din cauza decesului condamnatului, atunci acest din urmă fapt trebuie asimilat unui caz de forță majoră care exclude faptic și logic posibilitatea de a se pretinde realizarea lor⁴². Cum, acțiunea penală, potrivit *Codului de procedură penală*, nu putea fi pusă în mișcare dacă a intervenit *amnistia*, *prescripția* sau *decesul* făptuitorului, înseamnă că aceste trei impedimente legale sunt legate în mod logic, fiind puse pe același plan, deoarece antrenează aceleași consecințe în cazul dreptului penal procesual. Prin urmare, nu ar fi de conceput ca urmările să fie altele pe planul dreptului penal material. În concluzie, chiar dacă legea nu o prevede în mod expres în partea generală a *Codului penal*, moartea condamnatului este de necontestat o cauză de înlăturare a executării pedepsei.

Pe baza acestei argumentații, prin Sentința penală nr. 54 din 14 octombrie 1985, definitivă prin nerecurare, instanța a admis cererea de reabilitare.

ordinea socială: „dacă faptele au o vădită asemănare cu vreuna din faptele prevăzute de legea penală, se socotesc ca fiind implicit prevăzute și pedepsite prin dispozițiunea de lege care prevede fapta asemănătoare”. Incriminarea prin analogie a fost înlăturată prin Decretul nr. 102/1956. Ea avea și o motivație obiectivă: abrogarea legislației dusese la un vid legislativ în așa fel încât fapte care în mod normal ar fi fost incriminate ca infracțiuni nu erau reglementate astfel. După adoptarea *Codului penal* din 1968, Vintilă Dongoroz a extins interdicția interpretării prin analogie de la infracțiuni la legea penală în general, adică la „orice dispoziție cu caracter penal cuprinsă în legi și decrete”. (Vintilă Dongoroz, *et alii*, *Explicații teoretice...*, p. 43).

⁴² Arhiva Tribunalului Suceava, dosar nr. 1521/1985, f. 2.

Deși nu era în nici un fel „anticomunistă” sau „împotriva regimului”, ba chiar era de folos unui tânăr „de nădejde al patriei”, această sentință era un atac la disciplina dongoroziană care, pe toată perioada regimului comunist, nu numai că susținuse represiunea politică cu mijloace judiciare și făcuse din judecători adevărați slujitori disciplinați ai regimului, dar se confunda cu regimul dictatorial pe tărâmul justiției penale.

Prin urmare, reacția la această sentință curajoasă a fost cea așteptată. În numărul 1/1987 al *RRD* este publicat un articol critic la adresa acesteia. „Motivarea tribunalului județean, pe baza unor interpretări analogice a unor instituții juridice cu finalități diferite din reglementări de esență diferită, ca de altfel socotirea decesului condamnatului drept caz de forță majoră, nu este de natură a justifica soluția adoptată prin extragerea concluziilor din cauzele care înlătură caracterul penal al faptei (sau care înlătură răspunderea penală) când în realitate e vorba de o instituție juridică distinctă care ca finalitate înlătură consecințele unei condamnări cu efecte strict voite de legiuitor. Interpretarea analogică (susținută de redactorii hotărârii și care se abat de la metoda de interpretare) constă în explicarea conținutului unei norme juridice prin examinarea și extinderea dispozițiilor pe care le cuprinde o altă normă, care reglementează o situație asemănătoare și care are o redactare mai clară sau mai amplă. Dreptul penal socialist are o atitudine prudentă față de analogia legii și în dreptul penal ea nu trebuie să aibă aplicare deloc”⁴³.

Urmările

Sentința a avut urmări spectaculoase în sens pozitiv. În anul următor articolului critic din *Revista Română de Drept*, mai tânărul coleg pe atunci al lui Mihail C. Ardeleanu la Tribunalul din Suceava, judecătorul Valeriu Ciucă a scris în aceeași revistă un articol de susținere a sentinței. În cadrul acestuia, nu numai că are un punct de vedere similar cu cel din sentință, dar merge chiar mai departe. Analizând reabilitarea persoanei decedate în închisoare din perspectiva dreptului comparat, propune *de lege ferenda* „reglementarea instituției reabilitării de drept pentru cauză de moarte, cu condiția satisfacerii prealabile a pretențiilor civile și a cheltuielilor judiciare”⁴⁴.

Punând în paranteze reglementările din *Codul penal*, Valeriu Ciucă

⁴³ Octavian Cojocaru, *loc. cit. supra*, p. 58.

⁴⁴ Valeriu Ciucă, „Admisibilitatea reabilitării judecătorești a persoanelor decedate în timpul executării pedepsei”, în *RRD*, nr. 2/1988, p. 34.

folosește raționamentul *a pari ratione* (folosirea analogiei pentru deducerea unor concluzii din premise asemănătoare), reia comparația decesului în închisoare cu instituții de drept, precum prescripția executării pedepsei și amnistia, argumentul fiind că dacă termenul de reabilitare decurge din momentul intrării lor în vigoare, pe cale logică, în mod similar (*similia similibus*), ar trebui să decurgă din momentul decesului.

În argumentarea sa, Valeriu Ciucă folosește raționamentul *a fortiori ratione* („Cine poate mai mult poate și mai puțin”), comparând reabilitarea cu dezincriminarea, care produce efecte mai largi decât reabilitarea. Prin urmare, dacă moartea este cauză de dezincriminare, ar trebui să fie și de reabilitare. În plus, prin urmările pe care le are pentru urmași, este încălcat principiul *personalității pedepsei* potrivit căruia pedeapsa se stinge odată cu moartea condamnatului⁴⁵.

Finalul argumentării ne găsește pe tărâmul dreptului comparat (în care, de altfel, autorul este astăzi specialist și conducător de doctorat), unde sunt analizate prevederi din legislația franceză (unde rudele apropiate pot solicita reabilitarea în termen de un an de la decesul condamnatului) și din legislația italiană (unde decesul condamnatului produce aceleași efecte ca și reabilitarea, înlăturând pentru viitor toate consecințele directe sau indirecte ale condamnării).

În concluzie, Valeriu Ciucă consideră ca „inacceptabil refuzul acordării reabilitării în cazul decesului condamnatului, acesta fiind de natură a avea consecințe negative cu nimic justificate pentru rudele apropiate ale condamnatului și – ca urmare – s-ar promova un regim discriminatoriu, și întru nimic îndreptățit, pe care legiuitorul nu l-a avut în vedere, neinstituind nici direct, nici indirect, o asemenea derogare”⁴⁶.

Odată cu această sentință urmată de articolul lui Valeriu Ciucă, se face un pas important pentru schimbarea paradigmei dreptului penal.

Pe de o parte, ne aflăm, ca perioadă istorică, în momentele de final ale unui regim politic instaurat prin eliminarea din viața politică și socială a dușmanilor de clasă. Discriminarea pe criterii de clasă sau pe criteriul trecutului părinților nu mai era de actualitate. Regimul era bine consolidat. Oamenii gândeau altfel și, evident, și judecătorii, ca parte a

⁴⁵ Atunci când vorbește despre caracterul personal al pedepsei I. Tanoviceanu îi arată vechimea printr-un text din *Codul lui Hammurabi*: „Niciodată fiul nu poate plăti pentru fapta tatălui” (Ion Tanoviceanu, *Curs de drept penal*, vol. 1, pp. 171-186).

⁴⁶ Valeriu Ciucă, *loc. cit. supra*, p. 36.

societății, începuseră să iasă din paradigma totalitară. De altfel, deși încă din anii '70, în toate județele se deschisese dosar de obiectiv „Problema justiție” care se ocupa, printre altele și cu identificarea celor care „ieșeau din rând” în acest domeniu de activitate, nu l-am identificat printre cei urmăriți de Securitate. Dealtfel, securiștii din Suceava care s-au ocupat de obiectivul Justiție, își cam mănâncă pensiile degeaba, amalgamând informații din toate domeniile și localitățile din județul Suceava într-un singur mare dosar de optzeci și șapte de volume, singurul volum care se ocupă cu preponderență de justiție conținând numai informații neesențiale în domeniu⁴⁷.

Pe de altă parte, această speță reprezintă prăbușirea temeliei școlii dongoroziene. În acest caz, mâna statului, judecătorul refuză să fie „o mână de gâde sau o mână teoretic-absentă” după cum spunea Petre Pandrea. Judecătorul asumă misiunea sa ancestrală, aceea de a face dreptate, magistratul devine creator de drept, corector al legislației.

Ulterior, bulgărele a început să se rostogolească. În anul următor, tema, ca argumentație juridică, s-a transformat în subiect la examenul de *capacitate* (definitivat) pentru judecători.

După cum spunea Hurmuz Aznavorian, „sub regimurile dictatoriale, s-au verificat adevărații magistrați”⁴⁸. Trebuie să vedem, în sentința evocată aici, un gest de rezistență împotriva regimului comunist. Din fericire, datorită inteligenței, a culturii juridice și nu numai a judecătorului Mihail C. Ardeleanu, precum și solidarității întru fapte bune a altor juriști, putem vorbi astăzi de un act de justiție reușit.

Anexa documentară

Dosar nr. 1521/1985

- Reabilitare -

REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA
TRIBUNALUL JUDEȚEAN SUCEAVA
SENTINȚA PENALĂ NR. 54
Ședința publică din 14 octombrie 1985
Președinte Ardeleanu Mihai
Judecător Andrieș Estera
Procuror Ozarchievi Ioan
Grefier Balcan Didina

⁴⁷ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 8822, vol. 4.

⁴⁸ Hurmuz Aznavorian, *Excelența legii*, București, Editura Semne, 2007, p. 81.

Pe rol pronunțarea asupra cererii de reabilitare introdusă de petentul P.V.E., domiciliat în orașul M, Str., Bloc, sc., Apart. Județul Constanța, pentru condamnatul P.V.

La apelul nominal, petentul a lipsit.

Dezbaterile cauzei au avut loc în ședința publică de la 7 octombrie 1985, când s-au pus concluziile consemnate în încheierea din acea zi, care face parte integrantă din prezenta hotărâre, apoi, din lipsă de timp, s-a amânat pronunțarea pentru astăzi.

După deliberare,

TRIBUNALUL

Asupra cererii de reabilitare de față.

Prin cererea înregistrată la data de 17 septembrie 1985, petentul P.E., fiul condamnatului P.V., a cerut reabilitarea tatălui său cu privire la pedepsele de 4 ani și 6 luni închisoare interzicerea drepturilor prevăzute de art. 64 lit a și Cod penal, ce i s-au aplicat pentru tentativă la infracțiunea de omor prev. de art. 20, 174 Cod penal prin sentința penală nr. 16 din 21 aprilie 1975 a acestui tribunal, rămasă definitivă. Petentul a arătat că tatăl său a început executarea pedepsei, decedând în timpul executării acesteia la 13 februarie 1976 în comuna Jilava municipiul București. Dat fiind că este ofițer activ în Ministerul Apărării Naționale și are interese legitime pentru obținerea reabilitării iar celelalte condiții impuse de lege sunt realizat, a solicitat reabilitarea judiciară a condamnatului, depunând acte în dovedirea îndeplinirii cerințelor legale.

Cererea formulată este întemeiată și va fi admisă.

Conform art. 495 Cod procedură penală, cererea de reabilitare judecătorească se formulează de către condamnat, iar după moartea acestuia de soț sau de rudele apropiate între care, conf. art. 149 Cod penal, sunt incluși și descendenții, așa încât, petentul are calitate procesuală activă.

Din comunicare Inspectoratului județean Suceava, al Ministerului de Interne, aflată la dosar, reiese că PT.V nu apare în cazierul judiciar cu alte condamnări. Prin declarația certificată de unitatea la care lucrează, partea civilă P. Gheorghe a arătat că nu are nici o pretenție la despăgubirile de 1180 lei, stabilite în favoarea sa, deoarece condamnatul a decedat, iar din adresa nr. 5170/27 septembrie 1985 a Consiliului popular al orașului Fălticeni rezultă că a achitat și cheltuielile judiciare de 380 lei stabilite în favoarea statului. Toate aceste acte, anexate la dosar, probează

că sunt satisfăcute cerințele legale prev. de art. 137 alin 1, lit. a și b Cod penal.

În ce privește împlinirea termenului prevăzut de art. 135/6, alin. 1, lit. b și c Cod penal și realizarea condițiilor prevăzute de art. 137, alin. 1, lit b și c Cod penal, ele nu au putut fi îndeplinite datorită decesului condamnatului survenit în timpul executării pedepsei, deci ca urmare a unui caz de forță majoră, care exclude faptic și logic posibilitatea de a se pretinde realizarea lor.

S-a invocat, în speță, un fine de neprimire bazat tocmai pe faptul că datorită decesului condamnatului în timpul executării pedepsei și deci a nerealizării cerințelor legale enumerate în alineatul precedent, cererea de reabilitare formulată ar trebui respinsă ca inadmisibilă.

Acest punct de vedere, care este exprimat în câteva soluții ale practicii judiciare și care a fost acceptat și de literatura juridică este însă nu numai inequitabil și ca urmare inacceptabil, dar chiar contrar spiritului legii, precum și a unei interpretări raționale a ansamblului dispozițiilor leale în materie.

Astfel, este de arătat că, spre deosebire de alte instituții (spre exemplu prescripția, a se vedea disp. art. 121 alin. 2 Cod penal), prevederile Codului penal nu prevăd nici o derogare și nici o restricție privind faptele sau persoanele condamnate pentru care se poate admite reabilitarea, nefiind de conceput a se refuza admiterea acestei cereri atunci când, deși unele cerințe legale nu sunt îndeplinite, practic ele nici nu pot fi realizate și există totuși un interes legal important care nu se poate finaliza decât pe această cale, așa cum este cazul în speță.

Cât privește trecerea termenelor stabilite prin art. 135 Cod penal, calculul intervalului instituit de lege este prevăzut în raport de o anumită dată care, de regulă, este cea a expirării duratei pedepsei, iar în cazul neexecutării acesteia datorită unor impedimente legale, calculul se face conform art. 136 Cod penal, în raport de situațiile respective.

Spre exemplu, în cadrul prescripției executării pedepsei calculul se face din momentul expirării termenului acesteia, conform art. 126 și urm. Cod penal, iar în cazul grațierii de la data actului de grațiere.

Pe lângă aceste impedimente legale în mod expres reglementate de art. 136 Cod penal, practica judiciară a admis, în mod constant, că și amnistia are aceleași efecte, dat fiind că, pe de o parte, dacă intervine după condamnare ea înlătură – conform prevederilor art. 119, alin. 1 Cod penal – și executarea pedepsei pronunțate, iar pe de altă parte pentru că reabilitarea are efecte mai largi decât amnistia. Este un caz în care, în

materie de reabilitare, instanțele judecătorești au aplicat legea în mod creator, în baza unei interpretări analogice, raționale, care se impune prin natura lucrurilor, în scopul de a se da un conținut real, și nu formal, instituției reabilitării, chiar dacă ipoteza amnistiei nu este prevăzută în mod expres de art. 136 Cod penal.

Situația decesului condamnatului - caz de forță majoră, care exclude posibilitatea executării pedepsei, fără a exista reaua voință a celui în cauză (care, de regulă, este prezentă în cazul prescripției, realizată în general prin sustragere de la executare) - nu poate avea în consecință un alt regim juridic, moartea trebuind socotită de asemenea un impediment legal, în sensul celor de mai sus, chiar dacă nu este prevăzută în mod expres în legea penală, el derivând din firea lucrurilor, dar și din analiza comparativă a reglementărilor generale în materie.

Astfel, prin art. 10 lit. g Cod procedură penală se prevede că acțiunea penală nu poate fi pusă în mișcare, iar dacă aceasta s-a întâmplat, ea nu mai poate fi exercitată, dacă a intervenit amnistia sau prescripția ori decesul făptuitorului. Aceste trei impedimente legale sunt, în mod logic, puse pe același plan de legiuitor și dacă ele antrenează aceleași consecințe, pe planul dreptului procesual, nu este de conceput ca urmările să fie altele pe planul dreptului penal material. De aceea, chiar dacă legea nu o prevede în mod expres în partea generală a Codului penal, moartea condamnatului este necontestat o cauză de înlăturare a executării pedepsei, în mod natural, prin firea lucrurilor.

De aici trebuie să se tragă concluzia, care se impune în mod logic, că intervenirea acestui caz de forță majoră înlătură și incidența condițiilor de fond prevăzute de art. 137 alin. 1 lit. b și c Cod penal, a căror realizare a devenit practic imposibilă, ca urmare a acestei situații.

O altfel de interpretare ar duce la consecința că, în situații similare, ale impedimentelor legale arătate s-ar ajunge la concluzia inacceptabilă a refuzării acordării reabilitării în acest singur caz, al decesului condamnatului ceea ce este de natură a avea consecințe grave, cu nimic justificate, pentru rudele apropiate ale condamnatului și – ca urmare – ar promova un regim discriminatoriu și injust întru nimic îndreptățit, pe care legiuitorul nu l-a avut în vedere, neinstituind nici direct, nici indirect, o asemenea derogare.

Așa fiind, cererea formulată de petent este formată și se admite, prin aplicarea art. 494 Cod procedură penală, urmând a se dispune reabilitarea condamnatului, cu consecințele prevăzute de art. 133 Cod penal.

Văzând dispozițiile art. 192, alin. 3 Cod procedură penală.

Pentru aceste motive

În numele legii

HOTĂRĂȘTE:

Admite cererea formulată de petentul PE dispune reabilitarea condamnatului decedat PV cu privire la pedepsele de 4 ani și 6 luni închisoare și 2 ani interzicerea drepturilor prev. de art. 64 lit. a și b Cod penal aplicate prin sentința penală nr. 16 din 21 aprilie 1975 a acestui tribunal pentru tentativă la infracțiunea de omor prev. de art. 20, 174 Cod penal combinat cu art. 73 lit. b și 76 lit. c Cod penal, cu consecințele prevăzute de art. 133 Cod penal.

Cheltuielile judiciare rămân în sarcina statului. Cu recurs în termen de 10 zile de la pronunțare.

Cu recurs în termen de 10 zile de la pronunțare.

Pronunțată în ședință publică, azi 14 octombrie 1985.

Președinte
(ss. indescifrabil)

Judecător

Grefier